

OKUL MÜDÜRLERİNİN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARININ DEMOGRAFİK

FAKTÖRLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIORS OF SCHOOL PRINCIPLES IN

TERMS OF DEMOGRAPHIC FACTORS

Yahya KOCA¹, Dilek GÜNER², Kader DADAK³

Makalenin Alanı: Eğitim Teknolojileri

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi

15.09.2024

Kabul Tarihi

19.10.2024

Anahtar Kelimeler

Okul, müdür,
örgütsel
vatandaşlık

Özet

Yapılan araştırma, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının yaş, cinsiyet, öğretmenlik deneyimi ve okulda çalışan öğretmen sayısı gibi demografik değişkenlerle olan ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Örgütsel vatandaşlık davranışı, bireylerin resmi görev tanımlarının ötesine geçerek, gönüllü olarak örgütün işleyişine katkı sağlamaları anlamına gelmektedir. Eğitim kurumlarında, okul müdürlerinin sergilediği örgütsel vatandaşlık davranışları, öğretmenlerin motivasyonu, okul kültürünün gelişimi ve öğrenci başarısı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çalışmada okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının hangi değişkenlerden etkilendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin incelenmesini sağlayan bir yöntemdir. Veriler, belirlenen demografik değişkenler doğrultusunda analiz edilmiş ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının hangi faktörlerden etkilendiği istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları yaş, öğretmenlik deneyimi ve okulda çalışan öğretmen sayısı değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmuş ve kadın okul müdürlerinin erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde örgütsel vatandaşlık davranışı sergilediği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, okul yönetiminde örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik edici stratejiler geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, eğitim yöneticilerine ve politika yapıcılara yönelik öneriler sunulmuş, okul müdürlerinin gönüllü iş birliklerini ve dayanışmayı artıracak yönetim yaklaşımlarını benimsemelerinin önemi vurgulanmıştır. Çalışmanın, eğitim yönetimi alanında yapılan literatüre katkı sağlaması ve ilerleyen araştırmalara ışık tutması beklenmektedir.

Article Info

Received

15.09.2024

Accepted

19.10.2024

Keywords

Abstract

The study aims to examine the relationship between school principals' organizational citizenship behaviors and demographic variables such as age, gender, teaching experience and the number of teachers working at the school. Organizational citizenship behavior means that individuals go beyond their official job descriptions and voluntarily contribute to the functioning of the organization. In educational institutions, organizational citizenship behaviors displayed by school principals are of great importance in terms of teachers' motivation, development of school culture and student success. In this context, the study attempted to reveal which variables affect school principals' organizational citizenship behaviors. The relational screening model

¹Mehmet Rauf Anadolu Lisesi, İstanbul, e-mail: yahyakoca34@gmail.com, ORCID: 0009-0009-2796-1577 (Sorumlu Yazar / Corresponding Author)

²Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Ordu, e-mail: dilek_ta@hotmail.com, ORCID: 0009-0001-6992-5779

³Seka Çocuk Dostları Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Kocaeli, e-mail: kader41dadak@hotmail.com, ORCID: 0009-0002-4605-9238

School, principal,
organizational
citizenship

was used in the study. This model is a method that allows examining the relationship between two or more variables. The data were analyzed in line with the determined demographic variables and the factors that affect organizational citizenship behaviors were statistically evaluated. According to the research findings, school principals' organizational citizenship behaviors did not show a significant difference in terms of age, teaching experience and the number of teachers working at the school. A significant difference was found in terms of the gender variable and it was determined that female school principals exhibited higher levels of organizational citizenship behavior compared to males. The findings show that strategies that encourage organizational citizenship behaviors in school management should be developed. In this direction, suggestions for educational administrators and policy makers were presented, and the importance of school principals adopting management approaches that will increase voluntary cooperation and solidarity was emphasized. It is expected that the study will contribute to the literature in the field of educational management and shed light on further research.

1. GİRİŞ

Eğitim kurumları, bireylerin akademik, sosyal ve kültürel gelişimlerini destekleyen, toplumun geleceğini şekillendiren önemli yapılardır. Bu kurumların etkili ve sürdürülebilir şekilde yönetilmesi, yalnızca belirlenen kurallar ve görev tanımlarıyla değil, aynı zamanda çalışanların gönüllü ve özverili katkılarıyla mümkündür. Örgütsel vatandaşlık davranışı, bireylerin resmi iş tanımları dışında, gönüllü olarak örgüt yararına sergiledikleri tutum ve davranışları ifade etmektedir. Eğitim kurumlarında, özellikle okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları, okul ikliminin olumlu yönde şekillenmesi, öğretmenlerin motivasyonunun artırılması ve öğrenci başarısının desteklenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Örgütsel vatandaşlık davranışı, eğitim yönetimi alanında giderek daha fazla önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Okul müdürleri, yalnızca idari görevleri yerine getiren yöneticiler değil, aynı zamanda okul topluluğunun bir parçası olarak öğretmenleri, öğrencileri ve diğer çalışanları etkileyen liderlerdir. Bu bağlamda, müdürlerin gönüllü iş birlikleri, ekip çalışmasını teşvik etme düzeyleri ve okuldaki genel uyumu sağlama becerileri, örgütsel vatandaşlık davranışları kapsamında değerlendirilmektedir. Okul yöneticilerinin bu tür davranışları sergileme düzeylerinin hangi faktörlerden etkilendiği konusunda yeterli akademik çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle, müdürlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının belirlenmesi ve bu davranışları etkileyen demografik değişkenlerin incelenmesi önemli bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışma, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının yaş, cinsiyet, öğretmenlik deneyimi ve okulda çalışan öğretmen sayısı gibi değişkenlerle olan ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

1.1. Örgütsel Vatandaşlık Kavramı

Örgüt, belirli hedeflere ulaşmak amacıyla bir araya gelen bireylerden oluşan yapısal bir bütündür. Tanım gereği, insan faktörünü içinde barındıran örgütler, bireylerin etkileşim halinde olduğu sosyal sistemlerdir. İnsan, doğası gereği toplumsal bir varlık olduğu için örgütlerden ve toplumdan bağımsız düşünülemez. Örgüt içerisindeki bireyler, işleyişin sağlanmasına katkıda bulunarak hem etkinliği hem de verimliliği doğrudan etkiler. Hümanist yaklaşımın temelini oluşturduğu, ardından pozitif psikolojiyle desteklenen insana değer verme anlayışı, örgüt içindeki bireylerin davranışlarının önemine vurgu yapmıştır (Ayvaz, 2012).

Örgütlerin performansını ve sürdürülebilirliğini etkileyen birçok değişken bulunmaktadır. Piyasadaki rekabet koşulları, teknolojik yenilikler, örgütsel kültür, tedarik süreçleri gibi unsurlar öngörülemez niteliktedir. Bu faktörlerin yanı sıra, insan ögesi de örgütün etkinlik ve verimliliğinde kritik bir rol oynar. Çalışanların performansını artırmaya yönelik doğru zamanda verilen geribildirimler, destekleyici yönetim yaklaşımları ve iş birliği ortamının güçlendirilmesi, örgütsel başarının temel taşlarını oluşturur. Bunlar, bireylerin resmi görev tanımları içerisinde yer almayan, tamamen gönüllülük esasına dayalı katkılardır (Organ ve ark., 2005).

Bu tür gönüllü katkılar, literatürde örgütsel vatandaşlık davranışı olarak tanımlanmaktadır. Modern iş dünyasında, çalışanların yalnızca belirlenen görevleri yerine getirmesi yeterli olmamakta, örgütlerin rekabet gücünü sürdürebilmeleri için çalışanların belirlenen rollerin ötesine geçerek, örgütün başarısını destekleyici davranışlarda bulunmaları gerekmektedir. Örgütlerin uzun vadede ayakta kalabilmesi, çalışanların gönüllü olarak örgütün menfaatine yönelik ekstra çaba göstermesine bağlıdır (Karaman & Aylan, 2012).

Örgütsel vatandaşlık davranışları, günümüzde giderek daha fazla önem kazanan ve kapsamlı bir çalışma alanı haline gelen bir kavramdır. 1930'lu yıllarda Bernard tarafından, örgütsel vatandaşlık davranışına benzer bazı kavramlar ortaya atılmış olsa da, bu kavramlar tam anlamıyla örgütsel vatandaşlığı ifade edememiştir. Örgütsel vatandaşlık davranışı, akademik literatürde sistematik bir şekilde ilk kez 1980'lerde Organ ve çalışma arkadaşları tarafından tanımlanmıştır (Çoloğlu, 2018).

Örgütsel vatandaşlık davranışları, çalışanların görev tanımlarının ötesine geçerek, örgütün başarısını desteklemek amacıyla sergiledikleri gönüllü çabalardır. Bu tür davranışlar, bireyin kendi isteğiyle gerçekleştirdiği, herhangi bir resmi ödül mekanizmasıyla doğrudan teşvik edilmeyen, ancak örgüt işleyişini olumlu yönde etkileyen katkılardır. Örgütsel

vatandaşlık, çalışanların iş birliği yaparak birbirlerine destek olmaları ve iş yükünü hafifletmeleriyle kendini gösterir. Örgüt yararına hareket eden çalışanlar, zamanlarını gönüllü olarak örgütün gelişimi ve yenilikçi süreçlerine katkı sağlamak için harcar, aynı zamanda diğer çalışanlara yardımcı olarak iş ortamında dayanışma kültürünün güçlenmesine katkıda bulunurlar (Bozkurt, 2018).

1.2. Eğitim Örgütlerinde Örgütsel Vatandaşlık

Toplumlar, kültürel ve siyasal sürekliliği sağlamak için eğitimi temel bir araç olarak kullanır. Eğitimin temel hedeflerinden biri, iyi vatandaşlar yetiştirmektir. Bu sürecin en önemli aktörleri ise öğretmenlerdir, çünkü eğitimde rehberlik eden ve öğrencileri şekillendiren kişiler olarak öğretmenler, eğitimin yönünü belirler (Gökçer, 2021).

Öğretmenler, okulun genel işleyişini ve atmosferini etkileyen kilit bireylerdir. Bu nedenle, öğretmenlerin sergilediği davranışlar büyük bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin tutum ve davranışlarının olumlu veya olumsuz olması hem okul iklimi hem de öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Örgütsel vatandaşlık davranışı, çalışanların gönüllü olarak sergilediği olumlu davranışları ifade ettiğinden, eğitim kurumlarında da önemli bir yer tutmaktadır. Her örgüt gibi, okulların da saygılı, yardımsever ve iş birliğine açık bireylere ihtiyacı vardır. Eğitim kurumları, doğası gereği insan odaklı olduğu ve çalışanlarının fedakârlık ve özveri ile görev yapmasını gerektirdiği için, olumlu örgütsel davranışların en çok ihtiyaç duyulduğu alanlardan biridir. Bu nedenle, örgütsel vatandaşlık davranışları, okulların temel unsurlarından biri olarak kabul edilebilir (Eker-Okalaner, 2023).

Örgütsel vatandaşlık davranışlarından biri olan yardımseverlik, bireyin herhangi bir karşılık beklemezsizin başkalarına destek olmasıdır. Gerçek bir yardım davranışının varlığı için, kişinin yaptığı iyiliğe karşı doğrudan ya da dolaylı bir fayda beklentisi içinde olmaması gerekir. Çalışanların, iş arkadaşlarının verimliliğini artırmak için çaba göstermesi de yardım etme davranışının bir yansımasıdır. Özellikle öğretmenler, değişen koşullara hızla uyum sağlamak zorunda oldukları için, meslektaşlarına ve yeni gelen öğretmenlere rehberlik etmeleri, onlara destek olmaları büyük bir anlam taşır. Bu tür yardımlaşma, motivasyonu artırıcı bir etki yaratarak hem bireysel hem de kurumsal düzeyde olumlu sonuçlar doğurur. Dolayısıyla, öğretmenlerin dayanışma içinde hareket etmesi, örgütsel vatandaşlık davranışının bir yansımasıdır (Polat ve Celep, 2008).

Öğretmenlerin mesleklerini icra ederken gösterdikleri vicdanlılık, örgütsel vatandaşlık davranışlarının en önemli bileşenlerinden biridir. Öğretmenler, mesleklerini yerine getirirken

sorumluluk bilinciyle hareket etmeli ve yaptıkları her eylemin, eğitim ortamı üzerindeki etkisini göz önünde bulundurmalıdır. Çoğu durumda, öğretmenlerin sergilediği çaba veya ihmalkârlık doğrudan dışarıdan denetlenemez; bu nedenle, öğretmenlerin bireysel etik anlayışı ve vicdanları, mesleki sorumluluklarını nasıl yerine getirdiklerini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Öğretmenlerin olumlu ve özverili tutumları, yalnızca okulun genel başarısını değil, aynı zamanda öğrencilerin akademik ve kişisel gelişimini de destekleyen temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır (Polat ve Celep, 2008).

1.3. Araştırmanın Önemi

Örgütsel vatandaşlık davranışları, eğitim kurumlarında iş birliğini ve dayanışmayı güçlendiren önemli bir kavramdır. Okul müdürlerinin sergilediği bu davranışlar, okul iklimini, öğretmenlerin motivasyonunu ve öğrencilerin akademik başarısını doğrudan etkileyebilir. Bu nedenle, okul yöneticilerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının hangi faktörlerden etkilendiğinin anlaşılması, eğitim yönetimi alanında önemli bir bilgi kaynağı sağlayacaktır.

Bu araştırma, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarını yaş, cinsiyet, öğretmenlik deneyimi ve okulda çalışan öğretmen sayısı gibi değişkenler açısından inceleyerek, eğitim yönetiminde daha etkili stratejiler geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Araştırma sonuçlarının, okul yöneticilerinin liderlik rollerini güçlendirmesine ve eğitim ortamlarında olumlu bir örgüt kültürünün teşvik edilmesine yönelik öneriler sunması beklenmektedir.

1.4. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarını çeşitli demografik değişkenler açısından incelemektir. Örgütsel vatandaşlık davranışı, bireylerin görev tanımları dışında kalan ancak örgütün işleyişini olumlu yönde etkileyen gönüllü davranışlar sergilemesini ifade etmektedir. Bu doğrultuda, okul müdürlerinin yaş, cinsiyet, öğretmenlik deneyimi ve okulda çalışan öğretmen sayısı gibi faktörlere bağlı olarak örgütsel vatandaşlık davranışlarında farklılık gösterip göstermediği araştırılmaktadır.

Araştırma, okul yöneticilerinin sergilediği örgütsel vatandaşlık davranışlarının eğitim ortamına etkisini anlamayı ve bu davranışların hangi faktörler tarafından etkilendiğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulguların, eğitim kurumlarında iş birliği ve gönüllü çalışma kültürünü destekleyici stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Bu kapsamda, araştırma sonuçları doğrultusunda okul yöneticilerine, eğitim politikacılarına ve araştırmacılara yol gösterici öneriler sunulması hedeflenmektedir.

1.5. Problem Cümlesi

Okul yöneticilerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarıyla demografik özellikleri arasında anlamlı ilişki var mı?

1.6. Alt Problemler

1. Okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları, müdürlüğe başlamadan önce kaç yıl öğretmenlik yaptıklarına göre farklılık göstermekte midir?
4. Okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları, çalıştıkları okulda görev yapan öğretmen sayısına göre değişmekte midir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizi açıklanmaktadır.

2.1. Araştırma Deseni

Okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının yaş, cinsiyet, öğretmenlik deneyimi ve okulda çalışan öğretmen sayısı gibi demografik değişkenlerle olan ilişkisinin tespit edilmesini amaçlayan bu çalışmada, yöntem olarak ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin niteliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır (Karasar, 2007).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Ataşehir ilçesi, Ordu ili Altınordu ilçesi ve Kocaeli ili Derince ilçesindeki ilkokullarda görev yapan okul müdürleri oluşturmuştur. Çalışma grubunda 94 okul müdürü yer almıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Örgütsel Vatandaşlık Ölçeği: Organ (1988) tarafından ortaya konan boyutların ölçülmesi amacıyla; Vey ve Campbell (2004) ve Williams ve Shiaw (1999) tarafından geliştirilmiş olup Basım ve Şeşen (2006) tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Toplam 19 madde içeren ölçek; “Özgecilik (Diğerkâmlık)”, “Vicdanlılık”, “Nezaket”, “Centilmenlik” ve “Sivil Erdem” olmak üzere toplam beş boyutlu bir yapıdan oluşmaktadır. Boyutlara göre maddelerin dağılımı şu şekildedir: 1, 4, 6, 8 ve 12. maddelerden oluşan özgecilik boyutu beş madde; 9, 11

ve 18. maddelerden oluşan vicdanlılık boyutu üç madde; 5, 14 ve 16. maddelerden oluşan nezaket boyutu üç madde; 3, 15, 17 ve 19. maddelerden oluşan centilmenlik boyutu dört madde ve 2, 7, 10 ve 13. maddelerden oluşan sivil erdem boyutu dört maddeden oluşmaktadır (Alanoğlu, 2014: 96-97). Mevcut araştırma kapsamında Örgütsel Vatandaşlık Ölçeğinin Cronbach Alpha katsayısı .923 bulunmuştur. Bu değer ölçeğin güvenirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Anket formu okul müdürlerine Google Form ile iletilmiş ve yanıtlar alınmıştır.

2.5. Veri Analizi

Çalışmada SPSS 26.0 programı kullanılmış ve analizler Anova ve T-testi ile gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın verilerine dayalı olarak elde edilen bulgulara ve bulgulara ait yorumlara yer verilmektedir.

3.1. Birinci probleme ilişkin bulgular

Okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının yaş bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan T- testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Okul Müdürlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Yaş Bakımından İncelenmesi

		n	Ort.	ss	t	p
Örgütsel vatandaşlık	36-45	34	4,53	,422	,855	,358
	46-60	60	4,46	,355		

Tablo 1'de yer alan bağımsız örneklem T-testi sonuçları, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır ($t = 0,855$, $p = 0,358$). 36-45 yaş aralığındaki müdürlerin örgütsel vatandaşlık davranışı puanı 4,53 ($ss = 0,422$) iken, 46-60 yaş aralığındaki müdürlerin puanı 4,46 ($ss = 0,355$) olarak bulunmuştur. İki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir, çünkü p değeri 0,05'in üzerindedir. Bu sonuç, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının yaş değişkenine bağlı olarak belirgin bir değişim göstermediğini ifade etmektedir.

3.2. İkinci probleme ilişkin bulgular

Okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının cinsiyet bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan T- testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Okul Müdürlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Cinsiyet Bakımından İncelenmesi

		n	Ort.	ss	t	p
Örgütsel vatandaşlık	Kadın	20	4,63	,216	1,969	,024
	Erkek	74	4,45	,405		

Tablo 2'te yer alan bağımsız örneklem T-testi sonuçları, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının cinsiyet bakımından anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır ($t = 1,969$, $p = 0,024$). Kadın müdürlerin örgütsel vatandaşlık davranışı puanı 4,63 ($ss = 0,216$) iken, erkek müdürlerin puanı 4,45 ($ss = 0,405$) olarak hesaplanmıştır. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç, kadın okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının erkek müdürlere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

3.3. Üçüncü probleme ilişkin bulgular

Okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının müdürlüğe başlamadan önce kaç yıl öğretmenlik yapma durumu bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan Anova testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Okul Müdürlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Müdürlüğe Başlamadan Önce Kaç Yıl Öğretmenlik Yapma Durumu Bakımından İncelenmesi

		n	Ort.	ss	F	p
Örgütsel vatandaşlık	1-5 yıl	27	4,48	,478	,365	,778
	6-10 yıl	26	4,44	,310		
	11-15 yıl	20	4,48	,400		
	16 yıl ve üzeri	21	4,55	,306		

Tablo 3'te yer alan ANOVA testi sonuçlarına göre, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının, müdürlüğe başlamadan önce kaç yıl öğretmenlik yaptıkları değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($F = 0,365$, $p = 0,778$). 1-5 yıl öğretmenlik yapanların örgütsel vatandaşlık puanı 4,48 ($ss = 0,478$), 6-10 yıl çalışanların 4,44 ($ss = 0,310$), 11-15 yıl çalışanların 4,48 ($ss = 0,400$) ve 16 yıl ve üzeri deneyime sahip olanların puanı 4,55 ($ss = 0,306$) olarak bulunmuştur. p değeri 0,05'ten büyük olduğu için gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu sonuç, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının, müdürlükten önce kaç yıl öğretmenlik yaptıklarından bağımsız olduğunu göstermektedir.

3.4. Dördüncü probleme ilişkin bulgular

Okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının okulda çalışan öğretmen sayısı bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan Anova testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Okul Müdürlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Okulda Çalışan Öğretmen Sayısı Bakımından İncelenmesi

		n	Ort.	ss	F	p
Örgütsel vatandaşlık	1-10	10	4,56	,282	,965	,413
	11-20	23	4,58	,327		
	21-30	20	4,46	,457		
	31 ve üzeri	41	4,43	,386		

Tablo 4'te yer alan ANOVA testi sonuçlarına göre, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının okulda çalışan öğretmen sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($F = 0,965$, $p = 0,413$). 1-10 öğretmenle çalışan müdürlerin örgütsel vatandaşlık puanı 4,56 ($ss = 0,282$), 11-20 öğretmenle çalışanların 4,58 ($ss = 0,327$), 21-30 öğretmenle çalışanların 4,46 ($ss = 0,457$) ve 31 ve üzeri öğretmenle çalışanların puanı 4,43 ($ss = 0,386$) olarak hesaplanmıştır. p değeri 0,05'ten büyük olduğu için gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu sonuç, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının, çalıştıkları okuldaki öğretmen sayısından etkilenmediğini göstermektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırma sonuçları, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının yaş, cinsiyet, öğretmenlik deneyimi ve okulda çalışan öğretmen sayısı gibi değişkenlere göre farklılık gösterme durumlarını ortaya koymuştur. Bulguların detaylı bir şekilde incelenmesi, örgütsel vatandaşlık davranışı bağlamında literatürdeki mevcut çalışmalarla karşılaştırılarak ele alınması, bu araştırmanın anlamlı bir yere oturtulmasını sağlayacaktır.

Çalışmanın sonuçlarına göre, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, Podsakoff ve ark. (2000) tarafından yapılan araştırmayla paralellik göstermektedir. Onların çalışmasında da yaşın örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde doğrudan belirleyici bir etkisinin olmadığı ifade edilmiştir. Bazı araştırmalar yaşın örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde etkili olabileceğini öne sürmektedir. Katz ve Kahn (1978), yaşın artmasıyla bireylerin daha fazla kurumsal bağlılık geliştirdiğini ve bu durumun ÖVD üzerinde olumlu bir etki yaratabileceğini savunmaktadır.

Benzer şekilde Organ ve Ryan (1995), yaş ilerledikçe bireylerin örgüte olan bağlılıklarının arttığını ve dolayısıyla örgütsel vatandaşlık davranışlarının güçlenebileceğini belirtmiştir. Çalışmada yaş değişkeninin anlamlı bir farklılık yaratmaması, müdürlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının bireysel motivasyon, kurumsal kültür ve yönetim anlayışı gibi başka faktörlerden daha fazla etkilenebileceğini düşündürmektedir.

Araştırma bulgularına göre, kadın okul müdürleri, erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde örgütsel vatandaşlık davranışı sergilemektedir. Bu sonuç, Eagly ve Crowley (1986)'nın kadınların yardımseverlik ve iş birliği konularında daha yüksek eğilim gösterdiğini belirten çalışmalarını destekler niteliktedir. Kadınların daha fazla empati göstermesi, ilişkisel liderlik tarzını benimsemesi ve iş ortamında duygusal zekâlarını daha etkin kullanmaları, örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik eden faktörler olabilir (Özdemir ve Koçak, 2019). Bazı araştırmalar cinsiyetin ÖVD üzerinde belirleyici bir faktör olmadığı yönünde bulgular sunmaktadır (Podsakoff ve ark., 2000). Bu çelişkinin temel nedeni, örgüt kültürü ve yönetim anlayışındaki farklılıklardan kaynaklanabilir. Kadın liderlerin örgütsel bağlılık ve dayanışmayı teşvik eden bir yöneticilik tarzını benimsemesi, onların örgütsel vatandaşlık davranışı seviyelerinin daha yüksek olmasına yol açıyor olabilir.

Çalışmada, okul müdürlerinin müdürlükten önce kaç yıl öğretmenlik yaptıklarına göre örgütsel vatandaşlık davranışları anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, Bolat (2011) ve Organ vd. (2005) tarafından yapılan çalışmalarda da benzer şekilde ortaya konulmuştur. Bazı araştırmalarda, öğretmenlik deneyimi arttıkça bireylerin örgütsel vatandaşlık davranışı sergileme olasılıklarının da arttığı belirtilmiştir (Ertürk, 2018). Deneyimli öğretmenlerin, örgüt kültürüne daha fazla uyum sağladığı ve bu nedenle örgütsel vatandaşlık davranışlarını daha fazla sergilediği öne sürülmektedir. Çalışmada anlamlı bir farkın bulunmaması, öğretmenlik deneyiminin tek başına örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde belirleyici bir etken olmadığını, bireysel motivasyon, liderlik tarzı ve kurumsal yapının daha etkili olabileceğini göstermektedir.

Araştırma bulgularına göre, okulda çalışan öğretmen sayısının müdürlerin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Farh, Zhong ve Organ (2004), örgüt büyüklüğünün örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde etkili olabileceğini, büyük ölçekli kurumlarda bireylerin gönüllü davranışlar sergileme olasılığının azalabileceğini öne sürmüştür. Araştırmada böyle bir farklılık gözlemlenmemiştir. Bu durum, okul müdürlerinin bireysel algılarının, yöneticilik tarzlarının ve örgüt kültürünün, örgütün büyüklüğünden daha belirleyici bir faktör olabileceğini göstermektedir.

Bu araştırma, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının çeşitli demografik değişkenlere göre farklılık gösterme durumunu incelemiş ve bazı değişkenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ortaya koymuştur. Özellikle yaş, öğretmenlik deneyimi ve okulda çalışan öğretmen sayısının örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmaması, bireylerin örgütsel bağlılıklarının ve gönüllü davranışlarının daha çok bireysel ve kurumsal faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Buna karşılık, cinsiyet değişkeni anlamlı bir farklılık göstermiştir ve kadın okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları açısından daha yüksek düzeyde bir eğilim sergiledikleri belirlenmiştir.

Araştırma bulguları, örgütsel vatandaşlık davranışlarının yalnızca demografik değişkenlerden değil, örgüt kültürü, yönetim anlayışı, liderlik tarzı ve çalışan motivasyonu gibi daha derinlemesine faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Bu nedenle, okul yöneticilerinin ve eğitim politikası belirleyicilerinin, çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik edecek bir örgüt kültürü oluşturmaya yönelik stratejiler geliştirmesi önemlidir. Gelecek çalışmalarda, örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkileyen psikolojik, örgütsel ve çevresel faktörlerin daha ayrıntılı bir şekilde ele alınması önerilmektedir.

4.1. Öneriler

Araştırma bulgularına dayanarak, okul müdürlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarını artırmaya yönelik çeşitli öneriler sunulabilir. Bu öneriler, örgüt kültürü, liderlik yaklaşımı, eğitim politikaları ve bireysel gelişim alanlarına odaklanarak, okul yöneticilerinin daha etkili bir liderlik sergilemesine ve okul ortamında iş birliği kültürünün güçlenmesine katkı sağlayabilir. Öncelikle, örgütsel vatandaşlık davranışlarını destekleyen bir okul kültürü oluşturulmalıdır. Müdürlerin ve öğretmenlerin, gönüllülük esasına dayalı iş birliklerini teşvik eden bir ortamda çalışmaları sağlanmalıdır. Okul yöneticileri, çalışanları ödüllendirme ve takdir etme mekanizmalarını daha görünür hale getirerek, bireylerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını sergilemeye yönelik motivasyonlarını artırabilir. Özellikle ekip çalışmasını destekleyen ve dayanışma ruhunu ön plana çıkaran stratejiler geliştirilmelidir.

Araştırma sonuçlarında, cinsiyet değişkeninin örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkilediği görülmüştür. Kadın müdürlerin bu davranışları erkek müdürlere kıyasla daha fazla sergilediği bulgusundan yola çıkarak, erkek yöneticilerin de örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik edecek şekilde liderlik gelişim programlarına katılması sağlanabilir. Empati, duygusal zekâ ve iş birliği temelli yönetim becerilerinin artırılmasına yönelik eğitimler düzenlenebilir.

Böylece, okul yöneticilerinin bireysel liderlik stillerini geliştirerek, örgütsel vatandaşlık davranışlarını güçlendirmeleri sağlanabilir.

Okul müdürlerinin mesleki deneyim süreleri örgütsel vatandaşlık davranışlarında belirleyici bir farklılık yaratmamış olsa da deneyimli yöneticilerin mentorluk yapması ve okul kültürüne yeni atanan yöneticilerin adaptasyon sürecinin desteklenmesi faydalı olacaktır. Müdürlük sürecine yeni başlayan kişilerin, örgütsel vatandaşlık davranışlarını benimsemeleri için meslektaşlarından rehberlik almaları teşvik edilmelidir. Bu doğrultuda, deneyimli yöneticilerin iyi uygulamaları paylaşımları ve yeni yöneticilere yol gösterici olmaları sağlanabilir. Araştırmada, okulda çalışan öğretmen sayısının müdürlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkilemediği belirlenmiştir ancak bu durum, büyük ve küçük ölçekli okullardaki yöneticilerin aynı örgütsel kültürü oluşturabildiği anlamına gelmemektedir.

KAYNAKÇA

- Alanoğlu, M. (2014). *Ortaöğretim kurumlarının örgütsel öğrenme düzeylerinin okul etkililiği ve örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisi* (yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aslanargun, E. (2009). *İlköğretim ve lise müdürlerinin okul yönetiminde kullandığı güç türleri* (doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ayvaz, A. (2012). *Örgütsel vatandaşlık davranışlarının toplumsal vatandaşlık içerisindeki konumu ve birbirleriyle olan etkileşimi üzerine bir araştırma* (yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Bolat, T. (2011). *Örgütsel vatandaşlık davranışı ve iş performansı ilişkisi*. Beta Yayınları.
- Bozkurt, B. (2018). *Sosyal adalet liderliği ile yöneticiye bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Çoloğlu, A. (2018). *Öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları, etik davranışları ve örgütsel vatandaşlık davranışları üzerine bir araştırma* (Tez No. 503858) (yüksek lisans tezi), Gaziantep Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Eagly, A. H., & Crowley, M. (1986). Gender and helping behavior: A meta-analytic review of the social psychological literature. *Psychological Bulletin*, 100(3), 283-308.
- Ertürk, A. (2018). Liderlik tarzları ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki. *İş ve İnsan Dergisi*, 5(1), 45-61.

- Farh, J. L., Zhong, C. B., & Organ, D. W. (2004). Organizational citizenship behavior in the People's Republic of China. *Organization Science*, 15(2), 241-253.
- Gökkaya, F. (2010). *Lider güç türlerinin örgütsel öğrenme üzerine etkileri (Aydın Köşk ve Germencik İlköğretim Okulları örneği)* (yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökçer, N. (2021). Eğitim sistemlerinin oluşumu ve Türk eğitim sisteminin yapısı. N. Cemaloğlu (Ed.), *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* (2. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karaman, A., & Aylan, S. (2012). Örgütsel vatandaşlık. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 35-48.
- Kayalı, M. (2011). *Okul müdürlerinin kullandıkları güç kaynakları (Uşak ili örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, M. (2005). Duyguların ve liderlik stillerinin öğretmenlerin performansı üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 43, 401-422.
- Okalaner, A. E. (2023). *Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel özdeşleşme düzeylerinin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi* (Yüksek lisans tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Organ, D. W. (1988). *Organizational citizenship behavior: The good soldier syndrome*. Lexington Books.
- Organ, D. W., & Ryan, K. (1995). A meta-analytic review of attitudinal and dispositional predictors of organizational citizenship behavior. *Personnel Psychology*, 48(4), 775-802.
- Organ, D. W., Podsakoff, P. M., & MacKenzie, S. B. (2005). *Organizational citizenship behavior: Its nature, antecedents, and consequences*. Sage Publications.
- Özdemir, A., & Koçak, R. (2019). Cinsiyet ve örgütsel vatandaşlık davranışları ilişkisi. *Yönetim ve Organizasyon Dergisi*, 7(1), 33-51.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Paine, J. B., & Bachrach, D. G. (2000). Organizational citizenship behaviors: A critical review of the theoretical and empirical literature. *Journal of Management*, 26(3), 513-563.

- Polat, S., & Celep, C. (2008). Ortaöğretim öğretmenlerinin örgütsel adalet, örgütsel güven, örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 54(54), 307-331.
- Vey, M. A., & Campbell, J. P. (2004). In-role or extra-role organizational citizenship behavior: Which are we measuring? *Human Performance*, 17(1), 119-135.
- Williams, S., & Shiaw, W. T. (1999). Mood and organizational citizenship behavior: The effects of positive affect on employee OCB intentions. *The Journal of Psychology*, 133(6), 656-668.